

справляється з функцією контролю при провадженні досудового розслідування. Отже, різні форми судового контролю мають важливе значення в здійсненні функцій захисту прав і свобод людини і громадянина. Своєчасність судового захисту, що реалізується через систему різних форм судового контролю за досудовим розслідуванням, є не лише додатковою гарантією прав і свобод, а й умовою швидкого їх відновлення.

Література

1. Лазарева В.А. Судебная власть и уголовное судопроизводство// Государство и право.– 2010.– № 5.– С. 49-56.
2. Маляренко В.Т., Пилипчук П.П. Межі судового контролю за додержанням прав і свобод людини в стадії попереднього розслідування кримінальної справи // Право України.– 2011.– № 4.– С. 41-45.
3. Назаров В.В. Судовий контроль за законністю обмеження конституційних прав людини у кримінальному провадженні: національні та міжнародні аспекти / В.В. Назаров // Право і суспільство.– № 5.– 2010.– С. 167-173.

УДК 343.28/29

Рощина І.О.
к.ю.н., доцент,
Гудзь С. Д.,
студент,

Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ ЯК ОДНІЄЇ З ОБСТАВИН, ЩО ВИКЛЮЧАЄ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ

Необхідна оборона є однією з найпоширенішою серед обставин, що виключає злочинність діяння. Право на необхідну оборону є одним із найдавніших прав людини. В багатьох сучасних країнах існує система засобів, що спрямовані на захист прав і свобод людини та громадянина за рахунок держави.

В. Долопчев визначав необхідну оборону як "визнане державою за кожним громадянином право власними силами захищати всяке право, своє чи чуже, від цього протизаконного нападу" [1, с. 320]. У підручнику кримінального права А.Ф. Бернер описував необхідну оборону як "захист від справжнього протизаконного посягання, противного праву". На думку С. Баршева, під станом необхідної оборони потрібно розуміти

"вимушену захищеність проти майбутнього нападу". Н.А. Неклюдов трактував необхідну оборону як "відбиття силою протизаконного посягання". У перших радянських підручниках з кримінального права необхідна оборона розглядалася як насильство, необхідне для відбиття нападу.

Згідно з ч. 1 ст. 36 КК України необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищає себе, іншу особу, а також суспільні інтереси, інтереси територіальної громади чи інтереси держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони [2, с. 14]. Головною особливістю необхідної оборони є те, що вона передбачає, з одного боку, порушення прав іншої сторони, що викликає на захист. А, по-друге, оборона ця дійсно необхідна (іншими словами – вона вимушена), тобто така оборона, коли людина поставлена в необхідність захищати своє право сама без сторонньої допомоги (припустимо, з боку правоохоронних органів або ж інших осіб). В постанові Пленуму Верховного Суду "Про судову практику у справах про необхідну оборону" № 1 від 26 квітня 2002 року звертається увага судів на те, що стан необхідної оборони виникає не лише в момент суспільно небезпечного посягання, а й за наявності реальної загрози заподіяння шкоди тому, хто обороняється.

Кожна особа має право на необхідну оборону незалежно від можливості уникнути суспільно небезпечного посягання або звернутися за допомогою до інших осіб чи органів влади. Тому в даний час традиційно виділяються дві групи умов, що характеризують правомірність необхідної оборони. Перша група умовно відноситься до посягання, друга – до захисту. Посягання при необхідній обороні має відповідати трьом умовам:

1) посягання повинно бути суспільно небезпечним, тобто здатним завдавати істотної шкоди правам і законним інтересам, охоронюваним кримінальним законом;

2) посягання повинно бути наявним, тобто заподіює шкоду або створює безпосередню загрозу заподіяння шкоди. Наявним є посягання, яке вже почалося, але ще не закінчилося, або має місце приготування до нападу, як, наприклад, оголення зброї або озброєння предметами, за допомогою яких може бути заподіяна реальна шкода життю або здоров'ю. Заподіяння шкоди після явного закінчення нападу вважається неправомірним, так як посягання в такому випадку відсутня [3, с. 299].

Захист при необхідній обороні також повинна відповідати умовам:

1) захисні дії здійснюються стосовно прав і законних інтересів особи, суспільства або держави. Захист недопустим проти законних дій представників влади, актів необхідної оборони, здійснюваних без перевищення меж необхідності, а також проти оборонних дій, спеціально спровокованих у відношенні іншої особи з метою розправи над ним;

2) захист повинен відповідати характеру і ступеня суспільної небезпечності посягання.

Зазначені умови розглядаються як умови правомірності необхідної оборони або як обмежувальні умови, порушення яких кваліфікується як вчинення кримінально караного ексцесу. Тому звідси випливає, що захист від посягання, не сполученого з насильством, небезпечним для життя особи, яка обороняється, або іншої особи, або з безпосередньою загрозою застосування такого насильства, є правомірною, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони, тобто навмисних дій, які явно не відповідають характеру і безпеці посягання. Отже, не є перевищенням меж необхідної оборони дії особи, яка обороняється, якщо ця особа внаслідок несподіванки посягання не могла об'єктивно оцінити ступінь і характер небезпеки нападу.

Тому як висновок можна сказати, що інститут необхідної оборони є одним із найдавніших в теорії та практиці кримінального права. Право на захист життя, здоров'я, майна від злочинних посягань виникло поряд із становленням держави і права, змінюючись в процесі розвитку суспільства. Право на необхідну оборону можна вважати природним правом людини.

Література

1. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник.- Вид. 2-ге, переробл. та допов. / За ред. М.І. Мельника, В.А. Климентя.- К.: Правові джерела, 2002.- 432 с.

2. Кримінальний Кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР).- 2001.- N 25-26.- 185 с.

3. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник.- / За ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка.- К.: Атіка, 2009.- 408 с.

УДК 344.2:656.045.6 (477)

Сарнавський О.М.,
к.ю.н., полковник юстиції, докторант,
Національний університет
"Юридична академія України імені Ярослава Мудрого", м. Харків, Україна

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ВОДІННЯ АБО ЕКСПЛУАТАЦІЇ МАШИН (СТ. 246 КК 1960 Р. ТА СТ. 415 КК 2001 Р.: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ)

Дотримуючись принципу наступництва, законодавець зберіг в Особливій частині КК 2001 р. значну частину складів злочинів, які містив КК 1960 р. При цьому більшість із цих складів було редакційно, в тій чи іншій мірі, змінено. Зазначене стосується і складу злочину, передбаченого ст. 415 "Порушення правил водіння або експлуатації машин" розділу ХІХ "Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)" КК 2001 р.

У КК 1960 р. відповідальність за порушення правил водіння або експлуатації машин передбачалась ст. 246 глави ХІ "Військові злочини". Ця стаття проіснувала у незмінній редакції на протязі всього періоду чинності кодексу. Диспозиція статті містила суспільно небезпечні наслідки – *"спричинення нещасних випадків з людьми або інших тяжких наслідків"*. У науково-практичних коментарях, підготовлених із урахуванням судової практики, роз'яснювалось, що під нещасними випадками з людьми необхідно розуміти загибель людей, спричинення їм тяжких, середньої тяжкості або легких тілесних ушкоджень з розладом здоров'я, а під іншими тяжкими наслідками – зрив виконання важливих завдань або спричинення великої матеріальної шкоди [1, с. 926].

Редакційні зміни, які при прийнятті чинного КК відбулися у ст. 415 у порівнянні зі ст. 246 КК 1960 р., полягають у наступному:

а) в основному складі злочину суспільно небезпечними наслідками визнані *"спричинення потерпілому середньої тяжкості чи тяжких тілесних ушкоджень або загибелі потерпілого"*;

б) утворено кваліфікований склад злочину за ознакою тяжкості суспільно небезпечного наслідку – *"спричинення загибелі кількох осіб"*.

Враховуючи вищевказане роз'яснення щодо розуміння альтернативно зазначених у ст. 246 КК 1960 р. суспільно небезпечних наслідків – *"спричинення нещасних випадків з людьми"* та порівнюючи їх із суспільно небезпечними наслідками, зазначеними у ст. 415 КК 2001 р., можемо констатувати, що відбулася декриміналізація порушення пра-